

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. Żurawia 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69

Telefon dyżurny: 21-34-34

ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telex: 816-436

BS/93/36/90

NASTROJE SPOŁECZNE W KOŃCU MARCA '90

Komunikat z badań

Warszawa, kwiecień 1990 r.

W trzecim miesiącu funkcjonowania rządowego programu stabilizacji gospodarczej w nastrojach społecznych utrzymują się tendencje¹ odnotowane już w lutym:

- obniżanie się poziomu aprobaty podstawowych instytucji władzy przy jednoczesnym polepszaniu się ocen sytuacji gospodarczej i politycznej kraju;

- zmniejszanie się społecznego poparcia dla programu Balcerowicza;

- utrzymywanie się w społeczeństwie wysokiego poziomu zaniepokojenia i lęku.

W odczuciu badanych poprawia się stan gospodarki kraju (tab. 1, rys. 1). Wprawdzie nadal większość (ponad 56%) oceniała go negatywnie, ale grupa ta w porównaniu z lutym zmniejszyła się o 20%, a ze styczniem - o prawie 30%.

Jeszcze w styczniu '90 większe niezadowolenie społeczne budziła sytuacja gospodarcza kraju (85,9%) niż warunki życia ludności (76,9%), w lutym grupy negatywnie oceniających obie te dziedziny były równoliczne (76,3 i 76,5%), natomiast w marcu znacznie liczniejsza była już grupa gorzej oceniających warunki materialne społeczeństwa (prawie 69% ankietowanych, ale jest to o 8% mniej niż miesiąc wcześniej).

Lepsza, w porównaniu z lutym i styczniem, jest w przekonaniu badanych sytuacja polityczna w kraju. Wówczas była z niej zadowolona mniej niż połowa badanych (odpowiednio: 49,7 i 46,3%), obecnie jest ich o 7% więcej. Daleko jednak jeszcze do wysokiego poziomu aprobaty sytuacji politycznej z listopada ub.r. (ponad 64%).

Od początku roku nie zmieniły się prognozy omawianych dziedzin życia na najbliższe dwa lata (tab. 2, rys. 2) - traktowane w naszych badaniach jako wskaźnik optymizmu -

¹ Sondaż "Aktualne problemy i wydarzenia (3)" zrealizowany w dniach 21-26 marca 1990 r. na 1502-osobowej ogólnopolskiej, udziałowej reprezentatywnej próbie dorosłej ludności.

pesymizmu społecznego. Przewagę w każdej z nich mają przewidujący poprawę nad spodziewającymi się pogorszenia. Przewaga ta jest większa w przypadku sytuacji politycznej i gospodarczej kraju (55,9 i 54,4 wobec 7,5 i 17,4%) niż warunków życia społeczeństwa (42,6 wobec 27,9%).

Mimo pozytywnych symptomów w odbiorze sytuacji kraju w nastrojach społeczeństwa widać wyraźną dominację niepokojów i braku poczucia bezpieczeństwa. W trzech kolejnych pomiarach (w styczniu, lutym oraz marcu) ponad 3/4 ankietowanych dostrzegają w społeczeństwie stan napięcia (tab.3). Prawie tyleż samo uważa, że w najbliższym czasie nie należy oczekiwać pozytywnych zmian: napięcia pozostaną na obecnym wysokim poziomie - 38% albo nawet zwiększą się - 32% (tab.4). Wobec przyszłości kraju prawie połowa respondentów żywi jednocześnie obawy i nadzieje, prawie 29% - tylko nadzieje, a ponad 23% - jedynie obawy (tab.5.).

Stosunkowo wysoką akceptację zyskały stwierdzenia mówiące o braku poczucia bezpieczeństwa i braku kontroli nawet nad własnym życiem (opinie: *ludzie nie mają pewności, w jakim kierunku zmierzamy* aprobowano 73% badanych; *nie chciał(a)bym, aby powróciły dawne rządy, ale muszę powiedzieć, że poprzednio czułem się bezpieczniej, bo można było przewidzieć, co się zdarzy* podzielało 53%, dezaprobowano 38%; *w wyniku zmian, które miały miejsce w ciągu ostatniego roku, zyskałem poczucie, że naprawdę kieruję swoim życiem* - odpowiednio (34 i 54%).

Systematycznie od stycznia zmniejsza się grupa pozytywnie oceniających działalność rządu i "Solidarności" (rys.3): w listopadzie - 87 i 84%, obecnie - 67 i 66%. Wprawdzie poziom akceptacji działalności L.Wałęsy jest nadal znacznie wyższy (74%) niż działalności organizacji, której przewodzi, ale również jego notowania wyraźnie maleją - o 5% w ciągu ostatniego miesiąca, o 11% w porównaniu ze styczniem i prawie 20% - z listopadem. Nie traci na społecznym uznaniu premier T.Mazowiecki; po niewielkim wahnięciu w lutym, obecnie zbliża się do poziomu ze stycznia br. (ponad 90%). Wyraźnie natomiast spadają notowania (do 52%) wicepremiera L.Balcerowicza - o 6% w ciągu ostatniego miesiąca i 8% od początku roku.

Maleje poparcie dla programu stabilizacji gospodarczej rządu. O ile w lutym akceptowało go jeszcze prawie 40% ankietowanych, to w marcu grupa ta zmniejszyła się o 7%, wzrosła natomiast liczba nie popierających programu Balcerowicza (z 12,9 do 20,2%).

Rozwój sytuacji w kraju wywołuje zróżnicowane reakcje społeczne. Z jednej strony obecna diagnoza sytuacji kraju jest korzystniejsza niż na początku roku, z drugiej zaś bilans dokonań ostatnich miesięcy budzi znaczne kontrowersje. Tyle samo (po 34,5%) badanych jest przekonanych, że w tym okresie sytuacja w kraju się poprawiła, co i - że się pogorszyła. Prawie 1/5 uważa, że ostatnie miesiące nic w niej nie zmieniły. Znacznie większy sceptycyzm wynika z ogólnej oceny sytuacji materialnej własnej rodziny: prawie co drugi (48,2%) respondent mówi o pogorszeniu się jej w ostatnich miesiącach, a tylko co dziesiąty o poprawie. Nie ma też zgodności w ocenie kierunku rozwoju sytuacji w kraju. Wprawdzie prawie połowa (49,3%) ankietowanych twierdzi, że jest on dobry, ale ponad 1/5 jest przeciwnego zdania (21,4%), a pozostałe prawie 30% nie potrafi zająć stanowiska.

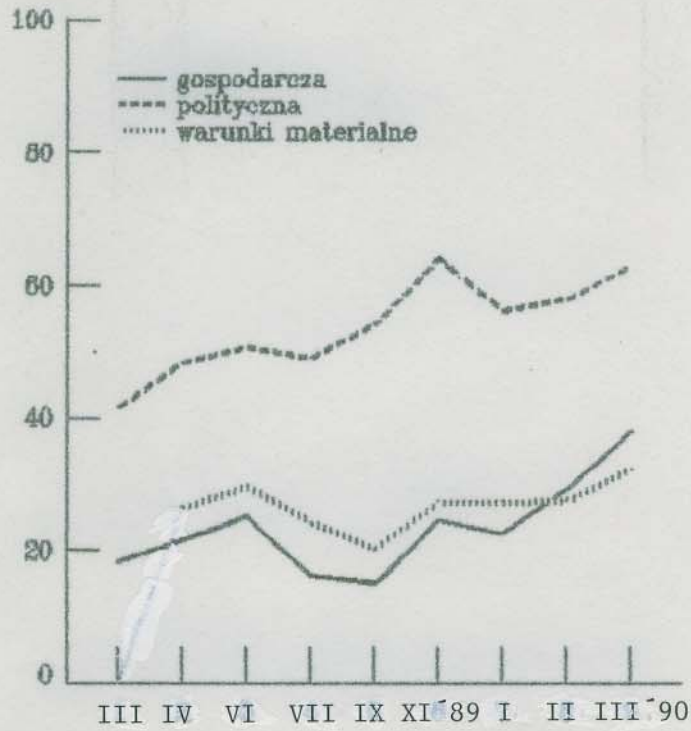
Trudno rozstrzygnąć, czy zmiany poglądów są jedynie wyrazem nasilających się wątpliwości, czy też symptomami zniecierpliwienia i wycofywania się z poparcia polityki gospodarczej rządu. W każdym razie tracą w opinii publicznej instytucje firmujące bądź popierające nowy ład ekonomiczny.

Tabela 1

w procentach

Przedmiot oceny	Respondenci według terminów badań								
	III '89	IV '89	VI '89	VII '89	IX '89	XI '89	I '90	II '90	III '90
<u>Sytuacja polityczna</u>									
Bardzo dobra	0,2	0,2	0,9	0,6	1,6	5,2	3,3	2,4	3,7
Dobra	3,2	4,6	7,7	7,7	14,2	25,3	20,8	19,2	23,3
Dość dobra	11,1	19,2	21,3	20,6	23,9	31,0	25,6	24,7	26,6
Ani dobra, ani zła	38,4	44,3	36,1	38,7	31,4	23,8	27,9	29,6	25,8
Raczej zła	24,6	16,3	15,7	12,6	17,2	6,0	6,5	10,1	7,3
Zła	12,2	6,5	6,2	7,2	5,2	2,1	3,0	3,1	2,1
Bardzo zła	6,9	3,0	2,6	4,0	3,6	1,0	4,0	2,2	0,9
Trudno powiedzieć	3,3	5,8	9,4	8,5	9,1	5,5	9,0	8,7	10,3
<u>Sytuacja gospodarcza</u>									
Bardzo dobra i dobra	0,1	0,1	0,7	0,1	0,6	1,1	0,6	1,8	3,2
Dość dobra	0,7	0,7	2,0	0,1	0,4	2,7	1,6	3,7	10,6
Ani dobra, ani zła	7,8	9,8	11,9	6,0	4,8	9,6	9,8	15,9	25,4
Raczej zła	22,6	31,1	34,5	22,3	17,2	34,1	29,1	34,0	30,2
Zła	32,8	30,3	29,3	32,6	32,8	30,2	32,0	27,6	18,3
Bardzo zła	35,1	26,7	20,3	37,4	42,9	20,8	24,8	14,7	7,8
Trudno powiedzieć	0,8	1,1	1,4	1,3	1,3	1,4	2,0	2,4	4,5
<u>Warunki materialne</u>									
Bardzo dobre i dobre	-	0,4	1,2	0,3	0,3	1,4	0,6	1,2	1,4
Dość dobre	-	1,6	4,5	2,3	1,9	3,5	3,0	2,9	5,1
Ani dobre, ani złe	-	19,3	21,5	17,0	10,5	16,2	15,9	16,8	20,3
Raczej złe	-	28,5	27,5	22,9	19,7	27,0	29,7	29,2	32,6
Złe	-	27,5	26,9	29,6	32,8	28,3	29,8	28,7	25,4
Bardzo złe	-	20,0	15,9	24,8	31,8	19,6	17,4	18,6	10,6
Trudno powiedzieć	-	2,7	2,5	3,2	2,9	3,9	3,6	2,5	4,6

Rys. 1. Diagnoza sytuacji
w okresie III'89 - III'90

Rys. 2. Prognozy rozwoju sytuacji

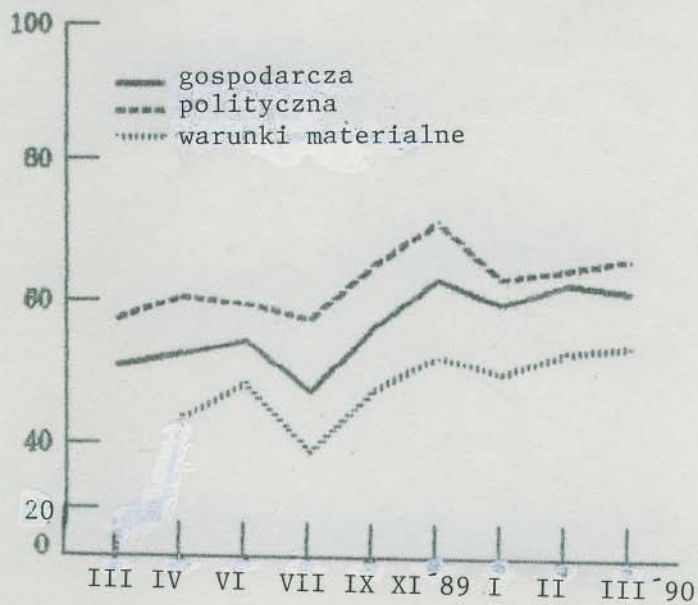

Tabela 2

w procentach

Przewidywany kierunek zmian	Respondenci według terminów badań								
	III '89	IV '89	VI '89	VII '89	IX '89	XI '89	I '90	II '90	III '90
<u>Sytuacja polityczna</u>									
Zdecydowanie się poprawi	2,0	3,5	3,0	3,1	8,0	18,6	9,8	10,5	11,5
Raczej się poprawi	37,3	41,9	42,3	34,8	47,4	49,4	39,4	43,3	44,4
Pozostanie bez zmian	35,1	31,8	24,2	31,4	23,8	14,6	20,4	19,6	15,3
Raczej się pogorszy	8,0	4,8	8,4	9,1	3,8	3,6	7,7	7,8	7,0
Zdecydowanie się pogorszy	1,5	0,9	1,4	1,6	0,5	0,3	0,7	0,9	0,5
Trudno powiedzieć	16,7	17,1	20,6	20,0	16,4	13,5	20,9	17,8	21,3
<u>Sytuacja gospodarcza</u>									
Zdecydowanie się poprawi	0,7	0,7	1,6	0,9	2,7	6,9	7,1	6,7	7,1
Raczej się poprawi	31,2	30,9	33,4	24,2	40,9	51,1	45,2	49,4	47,3
Pozostanie bez zmian	27,3	28,8	32,4	28,0	22,0	16,3	13,5	16,8	13,4
Raczej się pogorszy	19,6	20,1	15,3	24,0	16,3	10,5	15,9	11,8	15,1
Zdecydowanie się pogorszy	4,7	3,5	2,4	7,3	3,5	2,3	3,7	2,3	2,3
Trudno powiedzieć	15,5	15,9	15,0	15,6	14,5	12,9	14,6	12,9	14,8
<u>Warunki materialne</u>									
Zdecydowanie się poprawią	0,5	-	1,1	0,6	2,1	4,1	4,4	4,1	4,1
Raczej się poprawią	21,2	-	25,3	16,4	28,8	34,8	35,2	38,3	38,5
Pozostaną bez zmian	24,3	-	29,2	21,6	20,7	17,0	12,9	14,8	15,3
Raczej się pogorszą	26,6	-	22,6	31,3	22,4	19,7	22,0	21,7	19,5
Zdecydowanie się pogorszą	10,9	-	6,1	16,3	11,3	8,4	12,9	8,3	8,4
Trudno powiedzieć	16,5	-	15,7	13,8	14,6	16,0	12,6	12,7	14,1

Tabela 3

w procentach

Odpowiedzi na pytanie: "Czy, Pana(i) zdaniem, w społeczeństwie naszym odczuwa się obecnie spokój i odprężenie, czy też raczej niepokój i napięcie?"	Respondenci według terminów badań									
	III '89	IV '89	V '89	VI '89	VII '89	IX '89	XI '89	I '90	II '90	III '90
Całkowity spokój	0,1	0,7	0,9	1,3	0,1	1,5	2,5	0,7	1,3	1,2
Raczej spokój	4,5	19,0	13,8	19,4	7,3	13,0	21,2	6,5	10,3	15,0
Pewne napięcie	56,1	59,6	59,5	53,6	51,3	48,8	47,3	59,2	58,9	63,8
Bardzo duże napięcie	37,4	13,7	14,6	11,2	31,8	25,3	8,4	24,4	18,1	14,9
Trudno powiedzieć	1,9	7,0	11,0	14,4	9,4	10,9	20,4	9,0	11,1	5,1

Tabela 4

w procentach

Prognoza nastrojów na najbliższe miesiące	Respondenci według terminów badań									
	III '89	IV '89	VI '89	VII '89	IX '89	XI '89	I '90	II '90	III '90	
Będzie następowało uspokojenie	11,2	18,3	18,0	5,4	21,6	25,8	9,2	11,2	10,4	
Nie będzie większych zmian	36,8	45,6	35,2	28,0	34,9	29,3	21,1	36,1	38,3	
Będzie narastał niepokój, zwiększy się napięcie	34,9	19,4	18,9	44,5	18,2	13,4	40,3	32,0	32,3	
Trudno powiedzieć	16,7	15,8	27,6	22,0	25,1	31,5	29,2	20,5	18,8	

Tabela 5

w procentach

Odczucia co do przyszłości kraju	Respondenci według terminów badań									
	III '89	IV '89	VI '89	VII '89	IX '89	XI '89	I '90	II '90	III '90	
Nadzieja	9,3	15,7	24,9	16,8	27,3	32,3	18,6	27,1	28,8	
Nadzieja, ale i obawa	53,7	58,3	50,0	47,9	48,1	46,2	49,5	45,5	47,8	
Obawa	36,7	26,1	24,2	35,2	24,1	16,4	30,8	27,0	23,2	

Rys.3. Ocena działalności instytucji i polityków

